

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

TYPY UČENÍ SE A ČEŠTINA JAKO CIZÍ JAZYK
(SE ZŘETELEM K PREZENTACI ČESKÉ DEKLINACE)

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Klára Hladová

*Specializace v pedagogice, obor Český jazyk se zaměřením na vzdělávání
(2009 – 2012)*

Vedoucí práce: *Doc. PhDr. Milan Hrdlička, CSc.*

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň 29. 6. 2012

.....

vlastnoruční podpis

Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. PhDr. Milanu Hrdličkovi, CSc. za hodnotné rady a připomínky při zpracování této práce.

OBSAH

1 ÚVOD.....	1
2 TEORETICKÁ ČÁST.....	3
2.1 POPIS ZPŮSOBU NABÝVÁNÍ JAZYKOVÉHO KÓDU	3
2.1.1 ZÁKLADNÍ ZPŮSOBY NABÝVÁNÍ ZNALOSTI CIZÍHO JAZYKA	3
2.1.2 NABÝVÁNÍ ZNALOSTI JAZYKA MATEŘSKÉHO	4
2.1.3 ZÁKLADNÍ KONCEPCE NABÝVÁNÍ ZNALOSTI JINOJAZYČNÉHO KÓDU	4
2.2 POJMY: UČENÍ, STYL, KOGNITIVNÍ STYLY A STYLY UČENÍ SE	5
2.2.1 DRUHY STYLŮ.....	6
2.2.2 KOGNITIVNÍ STYLY	7
2.2.3 STYLY UČENÍ.....	9
2.3 GRAMATIKA.....	11
2.3.1 VÝVOJ GRAMATIKY	11
2.3.2 DRUHY GRAMATIKY	13
2.3.3 KOMUNIKAČNÍ METODA.....	15
2.3.4 DEKLINACE.....	17
2.3.5 PREZENTACE DEKLINACE	18
3 PRAKTICKÁ ČÁST	19
3.1 DOTAZNÍK	19
3.2 ZPRACOVÁNÍ DOTAZNÍKU	19
3.3 ANALÝZA ZJIŠTĚNÝCH DAT	20
3.3.1 UČEBNÍ TYP	20
3.3.2 OKOLNÍ ZVUK PŘI UČENÍ.....	21
3.3.3 KOLEKTIV PŘI UČENÍ.....	21
3.3.4 POMŮCKY PŘI UČENÍ	22
3.3.5 VYPISOVÁNÍ SI PARADIGMAT	23
3.3.6 OBTÍŽNOST ČESKÉ DEKLINACE	23
3.3.7 ZASAZOVÁNÍ PARADIGMAT	24
3.4 SHRNUTÍ ZJIŠTĚNÝCH DAT	25
4 PREZENTACE DEKLINACE VE VYBRANÝCH UČEBNICÍCH ČEŠTINY PRO CIZINCE	26

4.1 ČESKY, PROSÍM I – JITKA CVJENOVÁ.....	26
4.2 BASIC CZECH III – ANA ADAMOVIČOVÁ, MILAN HRDLIČKA.....	29
4.3 ČEŠTINA EXPRES – LÍDA HOLÁ, PAVLA BOŘILOVÁ	31
4.4 COMMUNICATIVE CZECH – IVANA REŠKOVÁ, MAGDALENA PINTAROVÁ.....	32
5 LINGVODIDAKTICKÁ DOPORUČENÍ.....	35
6 ZÁVĚR.....	37
SEZNAM LITERATURY	39
RESUMÉ	40
PŘÍLOHY	41

1 ÚVOD

Jako téma bakalářské práce jsme si zvolili typy učení se a češtinu jako cizí jazyk. Domníváme se, že toto téma je velmi aktuální, protože v dnešní globalizované společnosti už nejsou hranice mezi státy překážkou. Lidé často cestují a navštěvují jiné země a kultury. Mnozí žijí v jiných zemích, než kde se narodili. Už není žádnou zvláštností, že se lidé stěhují za prací, studiem nebo za lepšími životními podmínkami do cizí země. Výjimkou není ani Česká republika, přestože to není hospodářská velmoc. V posledních letech velmi roste zájem o češtinu jako cizí jazyk. Při delším pobytu v cizí zemi roste zájem i potřeba naučit se jazyk. Důvodů může být hned několik; snaha dorozumět se s okolím a tím pádem se začlenit do společnosti, potřeba domluvit se v zaměstnání, ve škole a v různých státních institucích. Jazyková bariéra může být důvodem, proč zaměstnavatelé uchazeče neobsadí do pozice, která by odpovídala jeho vzdělání. Ale dnes už existují různé jazykové kurzy a kroužky, kde je možno se jazyku naučit.

Cílem této práce je pojednat o češtině jako cizím jazyku a o jednotlivých stylech učení. Jak je patrné už z názvu, práce se bude zabývat výukou českého jazyka jako jazyka cizího.

Bakalářská práce je rozdělena do čtyř částí.

V první části, která je nazvaná Teoretická část, se zabýváme popisem způsobu nabývání znalosti jazykového kódu, gramatikou a řečovými dovednostmi, přičemž vycházíme především z publikací M. Hrdličky. Také se zde zabýváme vymezením pojmů učení, styl, kognitivní styly a styly učení se podle J. Mareše.

Ve druhé části, která má praktický charakter, se zaměřujeme na sestavení dotazníku. Dotazníky byly rozdány zahraničním studentům bohemistiky na Ústavu bohemistických studií Filozofické fakulty Karlovy univerzity v Praze. S jejich pomocí analyzovat, jaký způsob učení se českému jazyku (obzvláště deklinaci) využívají zahraniční studenti. Na dotazník nahlížíme z několika aspektů.

Další část práce je věnována rozboru pěti vybraných učebnic češtiny pro cizince, které jsou dostupné na našem trhu. Učebnice jsou posuzovány z několika kritérií. V přílohách jsou uvedeny ukázky z každé analyzované učebnice.

V poslední části se věnovat lingvodidaktickým doporučením, která by měla pomoci učitelům a zahraničním studentům ve výuce českého jazyka jako jazyka cizího.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 POPIS ZPŮSOBU NABÝVÁNÍ JAZYKOVÉHO KÓDU

Při definování pojmů kód, jazyk a nabývání znalosti jazyka budeme vycházet z publikací Fr. Čermáka (2007) a M. Hrdličky (2009).

Podle Fr. Čermáka (2007, str. 13) „*termín kód označuje jednak systém převodu určitého signálního systému v jiný, popř. ho chápe i jako strukturovaný systém znaků a jazyk je systém sloužící především jako základní prostředek lidské komunikace. Tuto komunikační funkci obecně plní každý přirozený jazyk, a to v zásadě stejně uspokojivě. Jazyk je v řečových centrech uložený systém jednotek, pravidel, modelů a konvenčních kolektivních norem k tvorbě promluv, textů, které jsou náplní běžné i méně běžné komunikace.*“

Pojem nabývání znalosti jazyka je nadřazen pojmům *učení se jazyku a osvojování si jazyka*. Nabývání znalosti jazykového kódu, a to jak jazyka mateřského, tak i cizího je jednou z klíčových oblastí lingvodidaktiky, je to mimořádně složitá, rozsáhlá a svou podstatou mezioborová problematika.

Podle M. Hrdličky (2009, str. 11) je jednou z nezbytných podmínek vrozená schopnost člověka získat znalost jazykového kódu, a to jak jazyka mateřského, tak i jazyka cizího. Druhým významným momentem je snaha mluvčího se cizímu jazyku naučit. Třetím nezbytným předpokladem je náležitý, tedy dostatečně častý a intenzivně srozumitelný přístup k osvojovanému jazyku.

2.1.1 ZÁKLADNÍ ZPŮSOBY NABÝVÁNÍ ZNALOSTI CIZÍHO JAZYKA

M. Hrdlička (2010, str. 13) uvádí, že z lingvodidaktického hlediska můžeme rozlišit dva základní přístupy dosahování nabývání znalosti cizího jazyka – učení se cizímu jazyku a osvojování se cizího jazyka. Při učení se jinojazyčnému kódu jde o cílené hromadění

poznatků o daném jazyce, kdy mluvčí vědomě a záměrně studuje gramatická pravidla příslušného jazykového kódu a učí se užití jazykových prostředků ve společenské komunikaci. Kdežto osvojování si cizího jazyka je proces spontánní, mluvčímu jde především o obsah a smysl sdělení, jedná se v zásadě o spatřování podobnosti mezi nabýváním znalosti jazyka mateřského a jazyka cizího; mluvčí si jinojazyčný kód osvojuje nápodobou, opakováním.

2.1.2 NABÝVÁNÍ ZNALOSTI JAZYKA MATEŘSKÉHO

Mateřský jazyk je primární a z hlediska časového i kvalitativního může mít pro získávání znalosti dalších jazykových kódů velký význam.

Podle M. Hrdličky (2010, str. 16) každé dítě, které je zdravě vyvinuté, získá v přirozených podmínkách za několik let velmi pokročilou znalost svého mateřského jazyka. Za klíčové bývá označováno období mezi osmnáctým měsícem a čtvrtým rokem života. Po tomto období zmíněná schopnost s věkem postupně klesá, což ale nemusí znamenat, že nelze nabýt pokročilé znalosti cizího jazyka i v pozdějším věku. Naučit se jazyku však bývá obtížnější, je méně časté a do jisté míry záležitostí individuálních jazykových dispozic a vůle mluvčího. Osvojování si mateřského jazyka se děje v úzké návaznosti na mentální i celkový rozvoj dítěte, velmi důležitou roli sehrává sociální interakce mezi dítětem a jeho okolím. Můžeme říci, že ve věku šesti let jedinec vykazuje velmi pokročilou znalost svého mateřského jazyka, kterou dále rozvíjí až do puberty.

2.1.3 ZÁKLADNÍ KONCEPCE NABÝVÁNÍ ZNALOSTI JINOJAZYČNÉHO KÓDU

V případě osvojování si cizího jazyka si musíme být vědomi řady možných odlišných momentů. Podle M. Hrdličky (2009, str. 143) můžeme vyčlenit tři základní názorové proudy.

1) Přístupy, které spatřují mezi procesem získávání znalostí jazyka mateřského a cizího shodu. Získávání znalosti cizího jazyka i jazyka mateřského se má řídit

podobnými pravidly a z hlediska lingvodidaktiky cizích jazyků tak není v podstatě důležité, že mluvčí už jeden jazykový kód ovládá: k nabývání znalosti cizího jazyka dochází nezávisle, není zde návaznost na již existující znalost jazyka mateřského. Mnozí teoretikové se domnívají, že mezi procesem získávání jazyka mateřského i jazyka cizího je velké množství podobných momentů, ale přesto nejsou tyto procesy zcela identické.

2) Přístupy, poukazující na důležité rozdílnosti při získávání znalostí jazyka mateřského a cizího. Jako odlišnosti se nejčastěji uvádí, že cizí jazyk se může osvojit v jiném časovém období než jazyk mateřský. S časovým odstupem člověk nabývá vědomosti jazykové i mimojazykové, což může vést k dalším odlišnost, které si jedinec nemusí sám uvědomovat. Důležitou roli při osvojování si cizího jazyka hraje rovněž odlišná motivace a kvalita dosažených znalostí. Je třeba zdůraznit, že tyto rozdílnosti v získávání znalosti mateřského a cizího jazyku nejsou nepřekonatelné. Někteří lingvisté vyzdvihují kladnou roli mateřského jazyka pro učení se jazykům cizím.

3) Teorie interlanguage se začala rozvíjet v šedesátých letech minulého století. Vychází z výzkumu vzniku a fungování pidginů a kreolských jazyků a z osobitého přístupu k porušování jazykové normy. S touto teorií jako první přišel lingvista Corder (1967). Během krátkého časového úseku se k této problematice vyjádřili další lingvisté. Koncepce interlanguage pracuje s pojmem *mezijazyk*, který se utváří v mysli mluvčího již v rané fázi výuky. Tento přístup nahlíží na chybu jako na přirozený úkaz, který je nevyhnutelný při nabývání znalosti jazykového kódu. Chyba není brána jako jev nežádoucí, defektní. Tato teorie je velmi přínosná, přesto není v lingvodidaktice příliš uplatňována. Při výuce cizího jazyka učitelé často chyby netolerují.

2.2 POJMY: UČENÍ, STYL, KOGNITIVNÍ STYLY A STYLY UČENÍ SE

V této části práce se budeme věnovat vymezení několika pojmů. Pojem učení je blízký každému z nás. Někdo by si mohl myslet, že je jen záležitost dětství a raného dospívání, ale samotné učení nás provází celým životem, ať už si to uvědomujeme či nikoliv.

„Učení je proces, v jehož průběhu a důsledku mění člověk svůj souhlas poznatků o prostředí přírodním a lidském, mění své formy chování a způsoby činnosti, vlastnosti své osobnosti a obraz sebe sama. Mění své vztahy k lidem kolem sebe a ke společnosti, ve které žije – a to vše směrem k rozvoji a vyšší účinnosti.“ (Mareš, 1998, str. 47)

K. Hausenblas (1972) uvádí, že učení má v životě každého z nás velmi důležité místo. Učení patří k jedné z nejdůležitějších činností, proto je zájmem pedagogiky, ale i psychologie, jazykovědy, sociologie a jiných věd.

2.2.1 DRUHY STYLŮ

Pojem styl má podle J. Mareše (1998, str. 48) zajímavou historii. Nejprve *stylos* znamenalo rydlo, pomocí něhož se v Řecku psalo na voskové destičky. V antickém Římě se stylem chápal způsob vyjadřování básní nebo řečnických projevů. V dalších staletích se pojem rozšířil i na další druhy umění, a to v architektuře, malířství a hudbě. Během století 19. a 20. se styl začal používat i v oborech technických, sportovních aj. Nyní se pojmem styl rozumí osobitý způsob výběru a slučování jednotlivých prvků i postupů.

„Pojem styl se nyní chápe jako individuálně odlišný a vnitřně jednotný způsob výběru a kombinování dílčích prvků i postupů. Ten vtiskuje výslednému dílu specifický a pro vnějšího pozorovatele identifikovatelný a definovatelný svébytný charakter.“ (Mareš, 1998, str. 48)

J. Mareš (1998, str. 48) ve své knize uvádí pět druhů stylů podle studie S. Messicka: expresivní, responzivní, kognitivní, učební a defenzivní.

expresivní styly – jsou ustálené vyjadřovací projevy každého člověka, můžeme sem zařadit mimiku, gesta, pohyby, barvu hlasu či písmo, všechny tyto znaky jsou typické pro danou osobu

responzivní styly – jsou způsoby, jimiž člověk odpovídá na podněty z vnitřního i vnějšího okolí – to jak prezentuje sám sebe a jak se vnímá

kognitivní styly – můžeme je vymezit jako způsoby, díky nimž lidé vnímají, myslí, řeší různé otázky a problémy, zapamatovávají si informace a rozhodují se

učební styly – jsou určité postupy při učení, který každý z nás používá při situacích pedagogického typu, nejsou neměnné a pomocí učení se mohou zdokonalovat

defenzivní styly – jsou způsoby, kterými se člověk brání proti mezilidským konfliktům a nepříjemným lidským stavům, jedná se o obranu proti úzkosti, strachu a sociálním tlakům

Pod psychologickým pojmem můžeme styly vyjádřit jako stálosti ve způsobu lidské aktivity, které jsou:

- autokonzistentní – jsou ucelené pro daného jedince
- transverzální – prostupují mnoha úrovněmi psychiky
- integrující – spojují mnoho úrovní lidské psychiky

V další části práce se budeme věnovat stylům kognitivním a stylům učení se, protože tyto styly souvisí s učením.

2.2.2 KOGNITIVNÍ STYLY

Kognitivní styly bývají označovány jako styly poznávací. Zabývají se poznáváním sebe samého. Často jsou tyto styly chápány jako součást osobnosti.

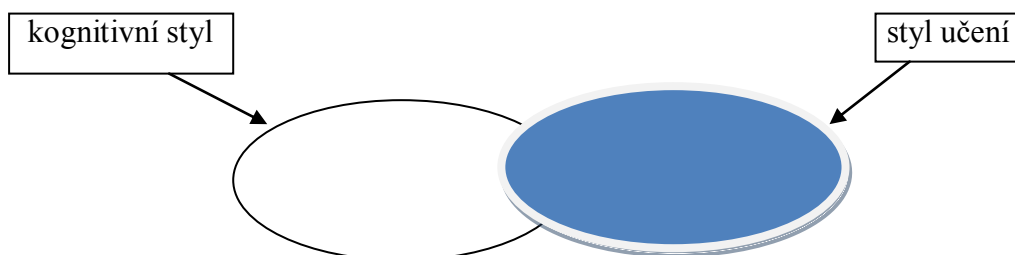
„Kognitivní styly můžeme vymezit jako charakteristické způsoby, jimiž lidé vnímají, zapamatovávají si informace, myslí, řeší problémy, rozhodují se. Styly vypovídají o konzistentních individuálních rozdílech ve způsobech, jimiž lidé organizují a řídí své zpracovávání informací i zkušeností.“ (Mareš, 1998, str. 50)

Pojmy kognitivní styly a styly učení se jsou u různých autorů chápány odlišně: pojmy spolu nemají nic společného, pojmy se překrývají, jsou totožné, první je součástí druhého, druhý je součástí prvního.

Není snadné upřesnit celkový počet kognitivních stylů. Dosavadní teorie a poznatky se přepracovávají a přibývají nové. U každého jedince se objevuje odlišnost. Každý k učení přistupuje jiným způsobem a má pro učení jiné předpoklady, i proto se následné výsledky odlišují.

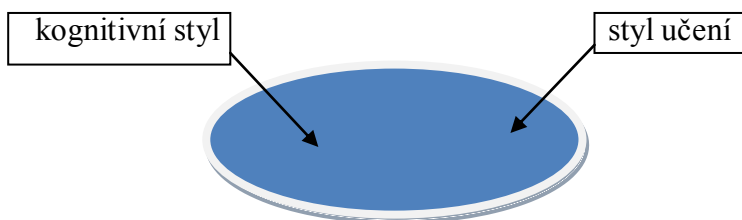
Na vztah kognitivních stylů a stylů učení není jeden vyhraněný názor. Existuje pět názorových proudů. Přičemž jeden můžeme zavrhnout, a to ten, že kognitivní styly a styly učení spolu nemají nic společného.

a) N. J. Entwistle a H. Taitová jsou zastánkyněmi názorového proudu, že se oba dva pojmy překrývají, tedy mají něco rozdílného a něco společného.

Obr. 1 Vztah kognitivních stylů a stylů učení (částečné přerývání)

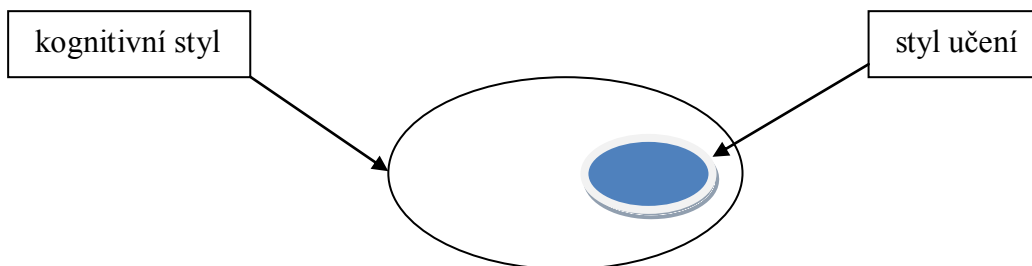
b) Oba dva pojmy jsou chápány jako synonyma. Mezi autory tohoto názorového proudu se může řadit N. Katzová, J. Hayes, R. Riding a mnoho dalších. M. Reynolds zastává názor, že oba pojmy jsou totožné, ale kognitivní styl je jen starší označení. Novější studie s tímto označováním nesouhlasí, domnívají se, že rozdíly existují.

Obr. 2 Vztah kognitivních stylů a stylů učení (ztotožňování)

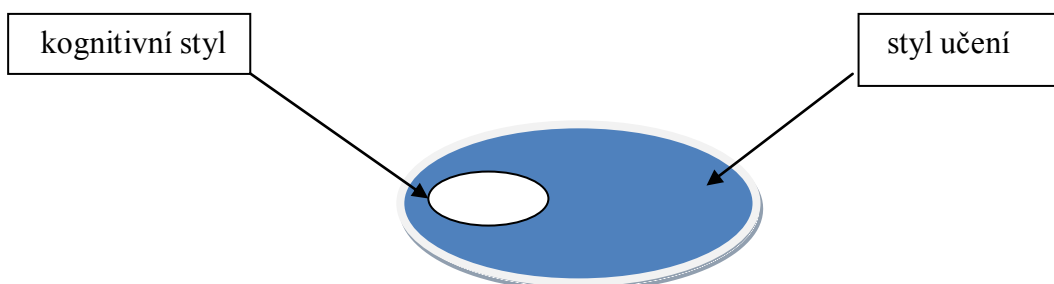
c) Třetí skupina představuje názor, že pojem kognitivní styly je obecnější a zahrnuje pojem styly učení. Zastánci tohoto názoru jsou např. T. C. Bello, S. Claxton.

Obracejí se na to, že byly výzkumy kognitivních stylů a z nich se posléze vyčlenily styly učení.

Obr. 3 Vztah kognitivních stylů a stylů učení (nadřazenost kognitivních stylů)

d) Čtvrtý názor je přesně opačný. Hlavní myšlenkou tohoto názoru je, že styly učení jsou širší pojem, který přesahuje rámec kognitivních stylů. Mezi zastánce tohoto proudu patří např. R. Dunnová, G. Price a J. Mareš.

Obr. 4 Vztah kognitivních stylů a stylů učení (nadřazenost stylů učení)

2.2.3 STYLY UČENÍ

Pedagogický slovník definuje styly učení jako: „ *Postupy při učení, které jedinec používá v určitém období života ve většině situací pedagogického typu. Jsou do jisté míry nezávislé na obsahu učení. Vznikají na vrozeném základu (kognitivní styl) a rozvíjejí se spolupůsobením vnitřních i vnějších vlivů.* “ (Průcha, Walterová, Mareš, 2001)

Vztah kognitivních stylů a stylů učení je chápán u různých autorů odlišně. Mareš ve své publikaci (1998, str. 46) rozděluje typy učení:

- Senzorické (oblast čítí) – čítí je proces, při kterém vzniká počíték. Smyslové orgány dávají popud ke vzniku počítka. Mezi druhy počítků lze zařadit: zrakový, sluchový, čichový, chuťový atd.
- Percepční (vnímání) – vnímání je proces, pomocí kterého odrážíme předměty jako celek.
- Senzomotorické (pohyblivá aktivita, dovednosti pracovní a sportovní) – uskutečňuje se jako výcvik. Může se jednat o jízdu na kole či hru na hudební nástroj.
- Verbálně pojmové (řeč, myšlení) – pojmové učení je spjato s vytvářením a používáním pojmů. Při učení verbálním se jedná o porozumění slovům.

Podle Sováka (1990, str. 10) jsou jednotlivé typy učení se schématické obrazy. Jedná se o styly učení podle dominujícího smyslu.

- **Sluchově mluvní** (auditivní) – jedinec si zapamatuje to, co slyší a vnímá sluchem. Jedinci vnímající sluchem mívají často hudební nadání. Učení si předřikávají nahlas, čímž si ho snáze zapamatují, protože se soustředí na hlas.
- **Zrakový** (vizuální) – jedná se o využívání zrakové paměti jedince. Umí si vybavit umístění informace. Ví, jakým způsobem byla informace zvýrazněna. Tito lidé mívají většinou nadání na kreslení, mají dobrou paměť na osoby a orientují se v mapách. Procentuální zastoupení vizuálního typu je největší.
- **Hmatový a pohybový** (kinestetický) – žáci tohoto typu bývají většinou manuálně zruční. Vnímají hmatem, což znamená, že si potřebují věci osahat. Při učení nevydrží dlouho sedět, či být na jednom místě. Musí se pohybovat, chodit po místnosti, lehce se protáhnout, aby mohli v učení dále pokračovat.
- **Slovně pojmový** – tento typ učení je zastoupen nejméně. Jedinci chápou logickou strukturu učiva, kterou umí dále aplikovat. Základem je asociace mezi slovy

a symboly. Těmto lidem nedělá problém osvojit si matematické vzorce a vědecké znaky.

Sovák ve své publikaci uvádí další členění typu učení, tentokrát podle nervové činnosti (Sovák, 1990, str. 14).

- **Typ sangvinický** – tento typ se rychle učí a snadno se přizpůsobuje. Má vypravěčský talent, díky kterému je středem pozornosti.
- **Typ flegmatický** – stejně jako sangvinik, je tento typ celkem vyrovnaný. Tito lidé se dokáží dobře soustředit. Chvilí jim trvá, než se danou látku naučí, ale výborně si pamatují fakta. Situace umí řešit s klidnou hlavou a jsou velmi cílevědomí.
- **Typ melancholický** – tento typ je v učení velmi pomalý a brzo mu dochází všechny síly a chuť, aby v učení dále pokračoval. Všechno hodně prožívá a často podléhá depresím, že to nezvládne.
- **Typ anxiózní** – tento typ uvnitř svírá úzkostlivost a strach ze selhání. Často se učí až do úplného vyčerpání, jen proto, aby neselhal.

Pokud učitel u svých žáků rozpozná různé styly učení, může jim být velmi nápomocen. Žák i učitel se může lépe zařadit stylu výuky. Učitel může své žáky podpořit a motivovat k ještě lepší výsledkům a výkonům, ba naopak je umírnit.

2.3 GRAMATIKA

2.3.1 VÝVOJ GRAMATIKY

J. Černý (2005, str. 34 - 79) ve své práci pojednává o vývoji gramatiky. Pojmenování gramatika pochází z řeckého *grammatikē*, což znamená umění psát. Gramatika prošla zajímavým a složitým rozvojem. Někteří autoři se domnívají, že vznik gramatiky souvisí s vytvořením písma. Z vývojového hlediska lze rozlišit čtyři základní druhy grafického zápisu: písmo obrázkové (piktografické), slovní (ideografické), slabičné a hláskové, jež je v současnosti nejrozšířenější.

„Jakmile původní obrázky přestaly označovat předměty a začaly se spojovat s určitými úseky konkrétního mluveného jazyka, vznikla první podoba skutečného písma tj. písmo ideografické.“ (Černý, 2005, str. 28)

Základní krok k vytvoření grafického hláskového systému učinili Féničané, kteří formálně zachytili zvukovou podobu souhlásek. Řekové poté jejich systém doplnili o samohlásky.

Gramatika se ovšem v Řecku rozvíjí ve svých počátcích velmi pozvolna. Úvahy o jazyce tvoří součást úvah filozofických. V 5. století př. n. l. dochází k postupně propracovávanému definování a rozlišování slovních druhů. Nejvýznamnějším řeckým gramatikem byl nesporně Dionysios Thrácký, autor první řecké gramatiky *Techné Grammatiké*.

1. století př. n. l. a několik let našeho letopočtu je považováno za rozkvět Římské říše. V této době žili první římsští gramatikové. Aplikovali řeckou gramatiku na latinský jazyk. Jedním z gramatiků byl Marcus Terentius Varro, který ve své knize *O latinském jazyce* dělí jazykovědu na etymologii, morfologii a syntax. Mezi významné gramatiky a pedagogy patřil Marcus Fabius Quintilianus, který je znám svou *Učebnicí řečnictví*.

Ve středověku přetrvává výrazný zájem o latinu. V polovině 12. století se začínají objevovat latinské gramatiky doprovázené komentářem. Základem středověkého vzdělání bylo sedmero svobodných umění, které tvořilo všeobecné vzdělání středověkého vzdělance. Trivium tvořilo tři základní umění spojené s řečí (gramatika, rétorika a dialektika). Kvadrivium byly čtyři umění spojené s čísly (aritmetika, geometrie, astronomie a hudba), absolvent studia těchto umění byl učitel či mistr svobodných umění. Za nejdůležitější ze všech svobodných umění byla často považována gramatika, která znamenala totéž co latina.

K obratu dochází v období renesance, kdy se pozornost lingvistů stále více obrací k živým národním jazykům. Dochází ke vzniku prvních mluvnic, k jejichž rychlejšímu šíření napomáhá vynález knihtisku. Gramatická pravidla se začínají postupně aplikovat na další jazykové systémy. Za první gramatiku moderního jazyka je považována španělská *Gramática de la lengua castellana*, která vyšla už na konci 15. století.

Devatenácté století s sebou přináší důsledné uplatňování vědecké metodologie. Impulzem pro skutečné vědecké bádání se stává objevení sanskrtu. Sanskrt je staroindický jazyk, nejstarší doložený indoevropský jazyk, v němž byly psány literární památky už od 19. století před Kristem. Kolem roku 500 př. n. l. začal být sanskrt vytlačován jinými jazyky a staří Indové jej začali popisovat, aby zachovali posvátný jazyk.

„Pro Evropu objevil sanskrt anglický soudce působící v Kalkatě W. Jones. Ten roku 1786 prohlásil: Sanskrt... má skvělou strukturu; je dokonalejší než řečtina, mnohotvárnější než latina, má jemnější strukturu než oba tyto jazyky, a přesto má s oběma tolik společného, že tato příbuznost nemůže být dílem náhody. Žádný filolog, který prozkoumá tyto tři jazyky, nemůže popřít, že se vyvinuly z nějakého společného pramene, který už možná neexistuje.“ (Černý, 2005, str. 78)

Jako zajímavou, plodnou a různorodou epochou se z jazykovědné perspektivy jeví dvacáté století. Dochází k doposud nevídanému rozšíření a prohloubení poznatků o jazyce. Vznikají nová lingvistická odvětví a jazykověda se začíná specializovat. Lze říci, že do šedesátých let dvacátého století se na mluvnicki nahlíželo jako na množinu morfologických a syntaktických pravidel příslušného jazyka. V lingvodidaktice dlouhou dobu převládal názor, že pro náležitou znalost jazykového kódu stačí se těmito pravidly naučit.

2.3.2 DRUHY GRAMATIKY

Gramatika jako taková v podstatě neexistuje; existují jen jednotlivé gramatiky. Podle Fr. Čermáka (2007, str. 119) rozlišujeme podle zaměření následující druhy gramatiky.

- 1) performační gramatika (korpusová) – orientuje se na rozbor reálných textů a na gramatiku užitou v reálné komunikaci
- 2) diachronní gramatika (historická) – jedná se o podobu gramatického systému v období minulém
- 3) synchronní gramatika – na rozdíl od gramatiky diachronní zachycuje aktuální stav jazyka

- 4) univerzální gramatika – v této gramatice můžeme najít gramatické univerzálie společné všem jazykům
- 5) kontrastivní gramatika (srovnávací, konfrontační) – porovnává gramatické systémy dvou či více jazyků se zřetelem ke shodám a rozdílům
- 6) jednojazyková gramatika – je zaměřená na mluvní systém jednoho konkrétního jazyka
- 7) preskriptivní gramatika – jedná se o gramatiku autoritativní, usiluje o zachycení a předepsání náležitého užívání jazykových prostředků
- 8) deskriptivní gramatika – je gramatika popisná, zachycuje skutečný stav užívání gramatických prostředků
- 9) onomaziologická gramatika (funkční) – pokouší se postulování významových kategorií a přiřazuje jim odpovídající formální prostředky
- 10) sémaziologická gramatika – postupuje opačným směrem než gramatika onomaziologická, vyjadřuje, co daná gramatická forma znamená
- 11) generativní gramatika (transformační) – pomocí formálních pravidel vytváří z nekonečné množiny prvků nekonečnou množinu vět
- 12) systémová gramatika – je založena na paradigmatických vztazích v systému a funkci
- 13) pedagogická gramatika – tato gramatika u nás není příliš propracovaná, je zjednodušená, zabývá se tím, jak by se gramatika měla prezentovat jinojazyčným mluvčím, je orientovaná spíše prakticky – upravené poznatky gramatiky lingvistické využívá ve vyučovací teorii a praxi

Někteří teoretikové vyčleňují tři dílčí části:

- a) způsob prezentace gramatiky ve výuce, v podstatě jde o způsob výkladu látky, o prezentaci jednotlivých mluvnických jevů, o metodicky zaměřené rady, doporučení a pokyny
- b) způsob zpracování gramatiky v učebních materiálech
- c) prezentace gramatiky v různých mluvnických příručkách stojících na pomezí gramatiky lingvistické a pedagogické

2.3.3 KOMUNIKAČNÍ METODA

V posledních třech desetiletích se začala prosazovat nová koncepce, která se označuje jako komunikační metoda. Jedná se o směr, který hraje rozhodující roli, protože do výuky cizího jazyka přináší některé nové prvky. Dosavadní vyučovací metody cizích jazyků zpravidla náležitě nedoceňují některou ze čtyř základních řečových dovedností.

„To je v dnešní době pokládáno za nežádoucí a překonané. Kupř. metody přímá, situační, audioorální, přirozená výrazně preferují ústní vyjadřování a poslech na úkor písemného projevu a četby, na druhé straně např. metoda gramaticko-překládová činí v tomto smyslu pravý opak. Zmíněné lingvodidaktické koncepce totiž považují psanou komunikaci za pouhou odvozeninu komunikace mluvené, v podstatě za její prostý grafický záznam.“ (Hrdlička, 2009, str. 52)

Podle M. Hrdličky (2009, str. 55) můžeme mezi hlavní rysy komunikační metody zařadit komplexnost, adresnost a užitečnost.

Komplexnost chápat dvojím způsobem:

- a) jako souborné a v ideálním případě rovnocenné utváření a rozvíjení všech čtyř základních řečových dovedností;
- b) jako vyváženou pozornost cíleně věnovanou jak dimenzi jazykové, tak také všem důležitým faktorům extralingválním.

Druhý klíčový rys komunikační metody je adresnost. Pozornost se obrací k jinojazyčnému mluvčímu, ke konkrétnímu jednotlivci, k jeho komunikačním potřebám a k jeho jazykové úrovni. Požadavek adresnosti se týká výběru učiva, jeho strukturace a příslušných kvantitativních i kvalitativních parametrů, ale i způsobu jeho zpracování a prezentace pro potřeby jednotlivých typů jinojazyčných mluvčích. Adresnost však nelze vykládat tím způsobem, že se cizinci budou učit pouze tomu, co sami chtějí.

Třetím podstatným rysem komunikační metody je užitečnost. Požadavkem je praktická využitelnost naučených poznatků mluvčího v řečové praxi. Jde o cílené učení se jazyka, což představuje oproti jiným koncepcím významný posun vpřed.

Komunikační kompetence a principy komunikační metody rozhodující měrou ovlivňují způsob prezentace cílového jazyka i konkrétní podobu učebních materiálů.

Správně koncipovaná komunikační metoda poukazuje na skutečnost, že se každá ze čtyř řečových dovedností vyznačuje svými osobitými rysy a že mluvčí musí získávat znalost každé z nich specifickým způsobem.

N. Chomsky přichází s pojmy kompetence – chápe ji jako osvojenou znalost jazyka a performace – tou se rozumí užívání jazyka.

D. Hymes pojem kompetence rozvíjí na komunikační kompetence, pro kterou je nezbytná znalost jazyka, znalost jazykových prostředků na všech rovinách a jejich pravidel společenského užívání.

Pojetí komunikační kompetence se dále rozvíjí a podle Jana van Eka můžeme vymezit šest dílčích kompetencí komunikační metody: jazykovou, sociolingvální, diskurzí, strategickou, sociokulturní a společenskou.

- a) jazyková kompetence zahrnuje přístup k jazyku a znalost gramatického systému příslušného jazykového kódu
- b) k sociolingvální kompetenci patří schopnost užívat jazyk adekvátním způsobem s ohledem na komunikační situaci
- c) diskurzí kompetence zahrnuje uplatnění vhodné strategie při utváření různých typů textu v různých funkčních stylech
- d) strategickou kompetencí je myšlena schopnost vystačit si s aktuální znalostí jazyka
- e) sociokulturní kompetence obsahuje pravidla a normy společenského chování, historii a realie
- f) kompetencí společenskou je myšleno umění komunikovat, vést dialog, vycházet s lidmi, prosadit se přiměřenými prostředky

2.3.4 DEKLINACE

Český jazyk je jazyk flektivní, to znamená, že gramatické funkce vyjadřuje pomocí flexe. Slova ohebná, která se skloňují, jsou jména podstatná, přídavná, zájmena a číslovky. Většina jmen vyjadřuje svými tvary sedm pádů a dvojí číslo.

Čeština má různé typy deklinace a velké množství paradigmat, výjimek, pro jednu funkci má více koncovek, to všechno může cizincům učícím se českému jazyku dělat problémy. Rozlišujeme tři základní typy deklinace: skloňování jmenné, zájmenné, složené a smíšené.

a) **Substantiva** – u substantiv je uplatňováno především skloňování jmenné, existují však substantiva, která se skloňují podle deklinace složené a podle deklinace zájmenné. Deklinační typy jsou rozděleny podle rodu na maskulinum, femininum a neutrum.

b) **Adjektiva** - u adjektiv se uplatňuje deklinace složená, která má dva vzory. Tvrdý vzor *mladý*, přiřazují se k němu adjektiva, která mají tvarotvorný základ zakončen na tvrdou nebo obojetnou souhlásku. K měkkému vzor *jarní* se řadí adjektiva, která mají tvarotvorný základ zakončen na měkkou, méně častěji na obojetnou souhlásku. Deklinace jmenná u adjektiv nemá celé paradigma. Dochovaly se jen zbytky, nominativ a akuzativ. Adjektiva přivlastňovací se skloňují podle deklinace smíšené. Některá adjektiva mohou být neskloňná, většinou se jedná o adjektiva cizího původu např. *brutto*, *lilo*, *fajn* a další.

c) **Pronomina** – pronomina můžeme rozdělit do tří kategorií. Zvláštní skloňování mají pronomina bezrodá. Rodová pronomina se skloňují podle složeného nebo zájmenného skloňování. Zájmenná deklinace se rozděluje na tvrdý vzor *ten* a měkký vzor *náš*. Deklinaci složenou lze v rámci zájmen rozdělit do tří skupin. Pronomina, skloňované podle tvrdého vzoru *mladý* - např. *jaký*, *samý*, *veškerý* a další. Zájmena skloňovaná podle měkkého vzoru *jarní* – *či*, *její*, *jejíž*. Zájmena s nepravidelnou deklinací jsou – *sám*, *týž*, *tentýž*. Některá pronomina se neskloňují, jedná se o přivlastňovací - *jeho*, *jejich* a vztažná - *jehož*, *jejichž*.

d) **Numeralia** – numeralia můžeme přiřadit k deklinaci jmenné, zájmenné i složené. Podle zakončení v nominativu singuláru je možné k jmennému typu skloňování

přiřadit numeralia *milion*, *tucet* (a další končící na –ion) ke vzoru *hrad*, tisíc ke vzoru *stroj*, *miliarda*, *polovina* a další ke vzoru *žena*, numeralia *sto* a druhová typu *patero*, *devatero* ke vzoru *město*. Skloňování složené podle vzoru *mladý* a *jarní* mají numeralia, jejichž forma je shodná s formou adjektiv. Jedná se o numeralia řadová (*druhý*, *tisící*), druhová (*trojí*, *čtvery*) a násobná (*dvojnásobný*). Podle vzoru deklinace zájmené *ten* se skloňuje pouze numerale jeden. Některá numeralia se neskloňují, jedná se o numeralia násobná typu *dvakrát*.

2.3.5 PREZENTACE DEKLINACE

M. Hrdlička (2009) uvádí, že česká deklinace je v učebnicích pro cizince prezentována horizontálně a vertikálně. Autoři učebnic se podle svého uvážení snaží o co nejjednodušší přístup.

První koncepce probírá deklinaci komplexně, podle jednotlivých vzorů. Odděluje paradigmata v singuláru a plurálu. Kladem tohoto přístupu je, že se rychle vytváří povědomí o systému a fungování paradigmát. Další výhodou je, že se studenti mohou zaměřit na texty, kde se vyskytují spojení se všemi pády a to dále vede k aktivnějšímu zvládnutí skloňování. Nevýhodou může být, že první fáze výuky je poněkud náročnější, studenti jsou zahlceni řadami koncovek a odlišnými typy deklinace.

Druhá koncepce probírá skloňování podle jednotlivých pádů, postupně. I toto pojetí odděluje singulár a plurál. V učebnicích češtiny pro cizince převažuje druhá koncepce skloňování. Nevýhodou této koncepce je dlouhý časový úsek, během kterého se skloňování probírá. Texty bývají orientované jen na určité pády, které byly postupně probrány.

V poslední době dochází v České republice k obratu a autoři se začínají přiklánět na stranu celostního pojetí skloňování. Důležitý je poznatek, že obě pojetí mohou vést k dobrým výsledkům.

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 DOTAZNÍK

V této části práce budeme využívat metodu dotazníkového šetření. Dotazník byl rozdán zahraničním studentům bohemistiky na Ústavu bohemistických studií Filozofické fakulty Karlovy univerzity v Praze. Dotazník¹ obsahuje 10 otázek a je přílohou této bakalářské práce. Respondenti vždy vybírali jednu z nabízených možností. Cílem dotazníku je analyzovat data týkající se typů učení se české deklinace u zahraničních studentů. Výzkumu se celkem účastnilo 51 studentů. Dotazník vyplnilo 39 žen a 12 mužů.

3.2 ZPRACOVÁNÍ DOTAZNÍKU

Otázky v dotazníku byly postaveny tak, abychom z nich mohli zanalyzovat potřebná data. Otázky položené v dotazníku jsme zpracovali do sedmi podkapitol.

a) Učební typ – zjištění, ke kterému učebnímu typu se studenti zařazují - auditivní, vizuální, kinestetický či kombinaci více typů.

b) Okolní zvuk při učení – v tomto tématu se budeme zabývat otázkou, zdali studenti preferují při učení ticho, hudební kulisu či si učivo musí předříkávat nahlas.

c) Kolektiv při učení – někdo potřebuje na učení být sám, někomu vyhovuje učit se s kamarádem nebo větší skupinou spolužáků.

d) Pomůcky při učení – kolik studentů používá k učení papír, učebnice a kolik studentů v dnešním moderním světě používá k učení elektroniku.

e) Vypisování si paradigmat – vypisování si paradigmat na zvláštní papír může některým studentům pomoci si je zapamatovat.

f) Obtížnost české deklinace – v této otázce nás zajímá, jestli zahraničním studentům připadá česká deklinace obtížná.

¹ Příloha č. 1

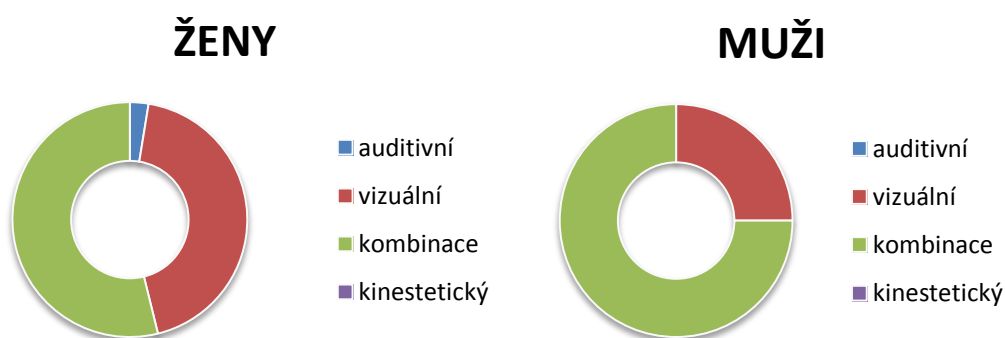
g) Zasazování paradigmat – zasazování si paradigmat do vět či větných spojení při výuce.

Podrobněji se budeme každým tématem zabývat v následující části této práce.

3.3 ANALÝZA ZJIŠTĚNÝCH DAT

3.3.1 UČEBNÍ TYP

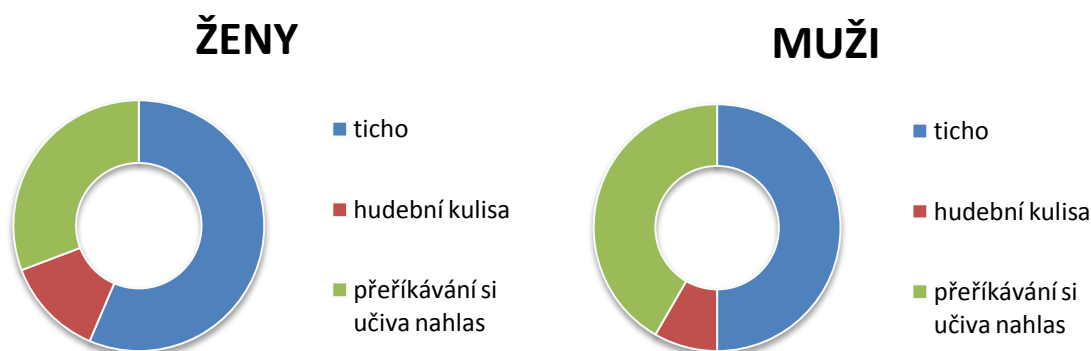
První téma, kterým se budeme zabývat, je převládající učební typ u studentů. Z dotazníků vyplývá, že nejvíce převládá kombinace více typů. Studenti sami nepocítují, že by u nich byl výrazný jen jediný typ. U žen uvedlo kombinaci více typů 21 dotazovaných (55%). U mužů je toto číslo ještě o trochu větší. Celkem 9 dotazovaných uvedlo, že by se zařadili do kombinace více učebních typů (75%). Druhým nejčastějším typem je typ vizuální. U vizuálního typu se studenti soustředují na typ a barvu písma, různé obrázky a grafy. Tento typ uvedlo celkem 17 dotazovaných žen (43%) a 3 dotazovaní muži (25%). U auditivního typu studenti vnímají vyučovací látku skrze zvuky, mohou si předříkávat učivo nebo si pouštět CD s nahraným zvukem. Auditivní typ uvedla jen jediná žena (2%). Muži auditivní typ nevedli ani v jednom případě. Kinestetický typ, u kterého je důležitý pohyb, nevedl nikdo. Lze říci, že učební typy se nevyskytují jen přesně vyhraněné. Proto můžeme tvrdit, že všechny tři typy (vizuální, auditivní i kinestetický) jsou zahrnuty v kombinaci více typů a ve společnosti se běžně vyskytují.

Graf č. 1 – Učební typy

3.3.2 OKOLNÍ ZVUK PŘI UČENÍ

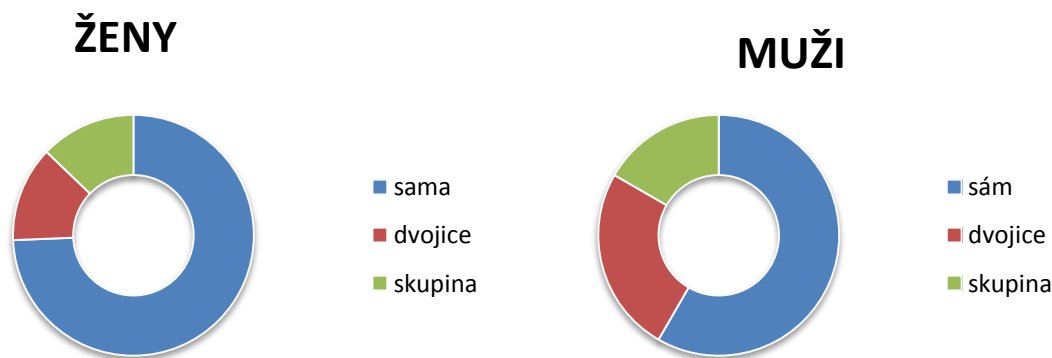
Velmi zajímavou otázkou při učení je vnímání okolního zvuku. Někomu může zvuk vyloženě vadit při soustředění se na učivo. Tento fakt vyplývá i z průzkumu. Přesně polovina (50%) dotazovaných mužů potřebuje na učení ticho. U žen je toto číslo velmi podobné, 22 žen (56%). Druhý největší díl zaujímá přeřikávání si učiva nahlas. Přestože auditivní typ učení uvedlo jen malé množství dotazovaných, zde můžeme vidět, že velká skupina studentů si učivo nahlas přeřikává. Tento způsob využívá 5 mužů (42%) a 12 žen (31%). Hudební kulisu při učení využívá jen malé množství studentů a je zastoupena jen zřídka. Z dotazovaných uvedl tuto možnost jen jediný muž (8%) a 5 žen (13%).

Graf č. 2 – Okolní zvuk při učení

3.3.3 KOLEKTIV PŘI UČENÍ

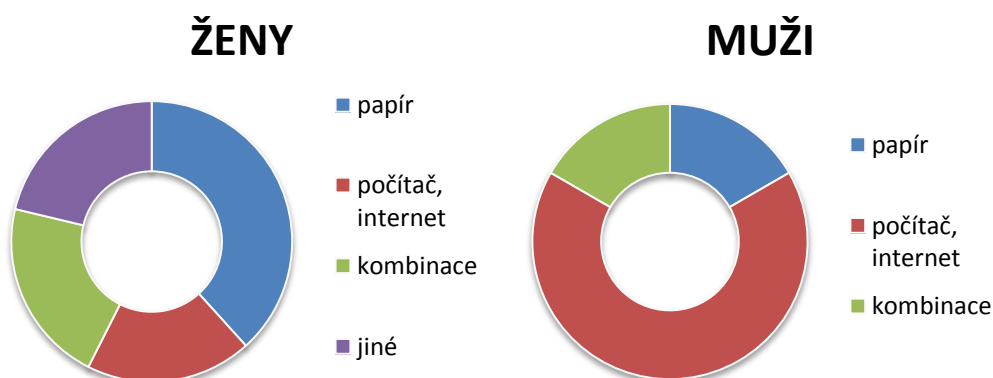
Další otázku, kterou jsme řešili, je zdali se studenti raději učí sami, ve dvojici nebo ve větší skupině. Vyšly nám poměrně jasné výsledky. Samo se nejraději učí sedm z dotazovaných mužů (58%). U žen je toto číslo ještě o něco větší. Tuto možnost preferuje celých 29 žen (74%). Pokud přemýšlíme o tom, jestli se zbytek dotazovaných studentů raději učí radši ve dvojici či ve větší skupině, u žen nám vyjdou naprosto stejné výsledky. V obou případech se jedná o 5 žen (13%). Muži o něco raději preferují učení se ve dvojici, 3 muži (25%). Ve skupině se nejraději učí jen dva z dotazovaných mužů (17%).

Graf č. 3 – Kolektiv při učení

3.3.4 POMŮCKY PŘI UČENÍ

V dnešní době, kdy se často pracuje na počítači, je zajímavé zjišťovat, jestli studenti využívají k učení právě počítače nebo jiné pomůcky, např. papír, knihy, skripta. Podle našeho výzkumu bylo zjištěno, že moderní techniku využívají při učení spíše muži, kteří bývají častěji technicky zdatnější. Počítač na učení využívá 8 dotazovaných mužů (66%), kdežto jen 9 žen (23%). Ženy používají k učení spíše jen papír, 18 žen (46%). Papír k učení používají jen 2 muži (17%). Kombinaci obou těchto pomůcek využívá 10 žen (26%) a 2 muži (17%). Dvě ženy (5%) z dotazovaných uvedly, že k učení používají různé knihy a skripta. Tuto variantu neuvedl ani jeden muž. Tento výsledek, ale nepředpokládá, že muži k učení žádných učebnic nevyužívají.

Graf č. 4 – Pomůcky při učení

3.3.5 VYPISOVÁNÍ SI PARADIGMAT

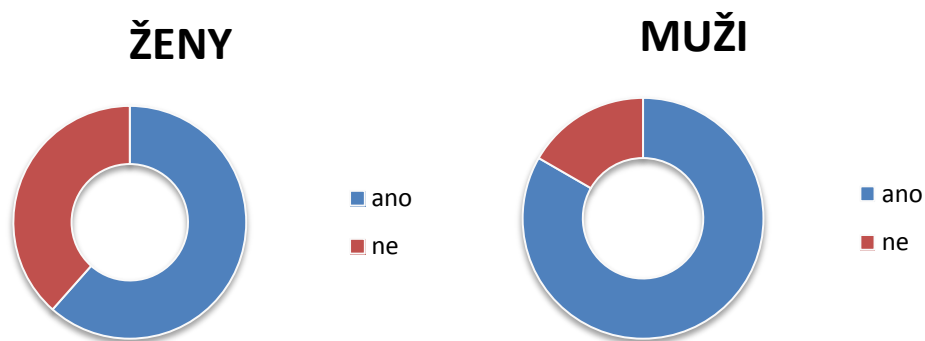
Další řešenou otázkou je, zdali si studenti vypisují česká paradigmat na speciální papír. Studenti by mohli mít papír s paradigmaty při ruce a snadněji se orientovat. Při tomto zkoumaní jsme zohlednili, jestli je u studentů mateřský jazyk slovanský či nikoli. V tomto ohledu nám vyšel velmi zajímavý výsledek. U mužů je procentuální výsledek téměř stejný. 7 mužů (58%) uvedlo, že si paradigmat nevypisují a také uvedli, že jejich mateřština je slovanský jazyk. Zbýlých 5 mužů (42%) uvedlo, že si paradigmat vypisují, a že jejich mateřština nepatří mezi slovanské jazyky. U žen byl tento výsledek přesně opačný. Ženy, které si vypisují paradigmat, mají jako svůj mateřský jazyk nějaký jazyk slovanský, jedná se celkem o 29 žen (74%). Kdežto ženy, které si paradigmat nevypisují, jsou v naprosté většině neslovanského původu, 10 žen (26%).

Graf č. 5 – Vypisování si paradigmat

3.3.6 OBTÍŽNOST ČESKÉ DEKLINACE

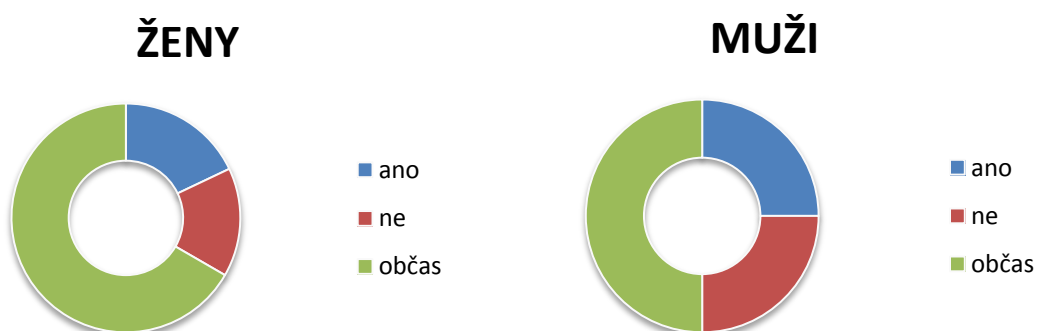
Je známo, že česká gramatika je velmi obtížná, má spousty paradigmat a výjimek. Tento fakt se potvrdil v našem dotazníku. Česká deklinace přijde o něco obtížnější dotazovaným mužům. 10 mužů (83%) potvrzuje, že česká deklinace je obtížná, 2 muži (17%) uvedli, že během studia si zvykli a těžká už jim nepřipadá. Mezi ženami je toto číslo obdobné. Uvádějí, že deklinace je těžká pro 24 dotazovaných (62%) a jen 15 ženám (38%) složitá nepřipadá.

Graf č. 6 – Obtížnost české deklinace

3.3.7 ZASAZOVÁNÍ PARADIGMAT

Poslední údaj, který jsme v našem dotazníkovém šetření řešili, se týká dosazování paradigmat do vět či větných spojení. Dosazování může studentům pomoci vžít si paradigmat a zautomatizovat si je. Paradigmata si pokaždé dosazuje jen 7 žen (18%) a 3 muži (25%). Nikdy si je nedosazuje 6 žen (15%) a 3 muži (25%). Nejvíce dotazovaných si paradigmat dosazuje jen občas, jedná se o 26 dotazovaných žen (67%) a 6 mužů (50%).

Graf č. 7 – Zasazování paradigmat

3.4 SHRnutí ZJIŠTĚNÝCH DAT

Z dotazníkového šetření vyplývá, že nejvíce zastoupeným učebním typem je kombinace vícero typů najednou. Studenti si nemyslí, že by jim vyhovovalo zastoupení jen jednoho učebního typu. Nejčastěji se učí při úplném tichu nebo si učební látku přeřikávají nahlas, jen malá část studentů si k učení pouští hudební kulisu. Z výsledků můžeme jasně říct, že většina studentů se nejraději učí sama, procentuální zastoupení dvojice či větší skupiny je téměř totožné. Ženy při učení využívají jak papíru, učebnic i počítače, kdežto muži spíše využívají moderní techniku. Vypisování paradigmat je více zastoupeno u žen než u mužů. $\frac{3}{4}$ žen si paradigmata vypisují, u mužů je to jen necelá polovina. Česká deklinace je obecně považována za těžkou, a to ze strany žen i mužů. Z dotazníku vyplynulo, že paradigmata do vět či větných spojení si občas vypisuje větší část respondentů.

4 PREZENTACE DEKLINACE VE VYBRANÝCH UČEBNÍCÍCH ČEŠTINY PRO CIZINCE

V této části bakalářské práce se budeme zabývat rozborem deklinace ve vybraných učebnicích češtiny pro cizince. Výzkum se bude věnovat pěti učebnicím, které jsou dostupné na trhu v České republice. Hodnocení učebnic bychom nechtěli zaměřit jen na deklinaci, ale rádi bychom u učebnic provedli komplexnější rozbor. Nyní uvedeme některá kritéria, podle kterých budou učebnice posuzovány. V prvním kritériu bychom chtěli zjistit, zda je česká deklinace probírána z horizontálního nebo vertikálního pohledu. Dále jestli jsou paradigmaty v učebnicích nějak zvýrazněna (barevně či velikostí písma). Poté se zaměříme na to, zdali je probíraná látka dále procvičována, což bezpochybně napomáhá správnému užití. Dalším nezbytným faktorem je rozvíjení všech řečových dovedností. V neposlední řadě uvedeme kritérium, které zkoumá, zda učebnice využívá zprostředkujícího jazyka, či může posloužit všem uživatelům. Pro představu bude v přílohách uvedena ukázka z každé učebnice.

4.1 ČESKY, PROSÍM I – JITKA CVJENOVÁ²

V uvedené učebnici lze najít deklinaci substantiv, adjektiv, číslovek a zájmen. U substantiv se zabývá **nominativem singuláru** (*Auto jede. Otec je architekt. Co dělá Adam?*) a **nominativem plurálu** (*Vlaky stojí. Studenti čtou.*). Dále je rozebírán **genitiv singuláru** substantiv, a to po předložkách *do, u, z, vedle*, při tvoření data a jejich detailní determinaci (*Letíme do Londýna. Dům stojí u řeky. Vracíme se z výletu. Bydlím vedle školy. Dnes je 1. března. To je stanice metra.*). **Genitiv plurálu** je užíván po základních číslovkách (*Je pět hodin. Mám jen dvacet korun.*). **Dativ singuláru** není v učebnici detailně probírán, **dativ plurálu** se v učebnici nevyskytuje. **Akuzativ singuláru** je v učebnici probírán detailně. Akuzativ je vysvětlen jako přímý předmět (*Jíme rýži. Hledám park*), ve spojení verba a předložky *na/za* (*Čekám na kamaráda.*), po pozdravu, přání

² Příloha č. 2

(*Šťastnou cestu. Hezkou neděli.*), po předložce na - následuje-li otázka kam (*Eva jde na poštu.*), po předložce v - následuje-li otázka kdy (*Sejdeme se v jednu hodinu.*), při vyjádření frekvence *Eva má tenis každou středu.*), po předložce za - následuje-li otázka jak často (*Autobus tam jezdí dvakrát za hodinu.*), při vyjádření trvání - následuje-li otázka jak dlouho (*Studoval jen chvíli.*) a po předložce za - následuje-li otázka za jak dlouho (*Vrátím se za dlouho.*). **Akuzativ plurálu** je taktéž probírán velmi podrobně, při vyjadřování přímého předmětu (*Vítám hosty.*), ve spojení verba a předložky na/za (*Čekám na kamarády.*), po pozdravu, přání (*Veselé Vánoce.*), po předložce na - následuje-li otázka kam (*Urbanovi jezdí často na výlety.*), po číslovce 2,3,4 a substantivu ve funkci objektu (*Kupuju tři květiny.*), po předložce za + číslovce 2,3,4 + substantivu - následuje-li otázka jak často (*Jednou za tři měsíce.*), po číslovce 2,3,4 + substantivu - následuje-li otázka jak dlouho (*Pršelo tři dny.*), po předložce za + číslovce 2,3,4 + substantivu - následuje-li otázka za jak dlouho (*Vrátím se za dvě minuty.*). U **vokativu singuláru** jsou zmíněny jen frekventované formy, se kterými se studenti mohou setkat (*Jak se máš, Adame? Jak se máte, slečno Kvapilová?*). Je vysvětleno, že **vokativ plurálu** je shodný s nominativem plurálu (*Vážení cestující!*). **Lokál singuláru a plurálu** je probírán po předložce v a substantivu - následuje-li otázka kde (*Filip pracuje v Praze. Bydlí v Poděbradech.*), po předložce na a substantivu - následuje-li otázka kde (*Čekáme na nádraží.*), po předložce po a substantivu - následuje-li otázka kdy (*Přijdu po obědě.*). Další informace o lokálu jsou probírány v následující učebnici. **Instrumentál singuláru** se v učebnici vyskytuje jen jako vyjádření prostředku (*Do práce jezdím vlakem a na chatu autem.*). **Instrumentál plurálu** není v učebnici probírán.

V učebnici je probrána následující deklinace adjektiv. **Adjektiva tvrdá** jsou vysvětlena v nominativu singuláru (*To je hezký vlak. To je hezká žena. To je hezké auto.*), v nominativu plurálu (*To jsou nové vlaky. To jsou nové knihy. To jsou nová letiště.*) a v akuzativu singuláru (*Vidím nový dům. Vidím novou knihu. Vidím nové auto.*) **Adjektiva měkká** jsou v učebnici vysvětlena ve stejných pádech jako adjektiva tvrdá, a to v nominativu singuláru (*To je moderní student, žena, auto.*), v nominativu plurálu (*To jsou cizí studenti, ženy, auta.*) a v akuzativu singuláru (*Vidím moderní dům, knihu, auto.*). Vyskytují se zde pouze **posesivní adjektiva** tvořená od maskulin. Probírá se nominativ singuláru (*To je Masarykův most. To je Masarykova ulice. To je Masarykovo nádraží.*),

akuzativ singuláru (*Vidím Karlův most. Vidím Masarykovu ulici. Vidím Karlovo náměstí.*) a lokál singuláru (*Sejdeme se na Karlově mostě. Sejdeme se v Masarykově ulici. Sejdeme se na Karlově náměstí.*).

V další části se tato učebnici věnuje deklinaci zájmen. **Osobní zájmena** jsou vysvětlena v nominativu, akuzativu a dativu. Je zde uvedeno, že osobní zájmena *tě, vás, ti, vám* píšeme v dopisech velkým písmenem (*Děkujeme Vám za dopis.*). Dále zde můžeme najít **posesivní zájmena** v nominativu singuláru (*Moje kniha, její byt, vaše dítě*). **Ukazovací zájmena** jsou probírána v nominativu singuláru (*To je ten byt. Či je takhle kniha? To je to auto.*), v nominativu plurálu (*To jsou ty vlaky. To jsou ty garáže. To jsou ta auta.*) a v akuzativu singuláru (*Vidím ten vlak. Vidím tuhle knihu. Vidím to auto.*). **Zájmena tázací, neurčitá a záporná** se objevují ve formě nominativu singuláru (*Kdo to je? Něco čte. Nikdo tady není.*) a ve formě akuzativu – koho, co? (*Koho vidíte? Vzadu něco vidím. Nikoho nevidím.*).

V učebnici jsou probírány i číslovky. Konkrétně **číslovky základní** a **číslovky řadové**. U nominativu singuláru je vysvětleno, že se číslovky řadové číslují jako adjektiva (*Druhý dům, pátá žena, šesté dítě*). Genitiv plurálu je použitý v udání data (*Dnes je druhého června.*).

V této knize se probírá skloňování podle jednotlivých pádů. Jako první je v učebnici využíván u substantiv nominativ singuláru (*1. lekce str. 12 - Jsem David. Jsem muž.*). Pro vyjádření místa u substantiv následuje používání lokálu singuláru (*2. lekce str. 26 – Mosambik je stát v Africe. Zuzana a Vincenc pracují v bance.*) Poté navazuje u substantiv genitiv singuláru (*2. lekce str. 32 – Nevíš, jaké číslo telefonu má Adam Urban?*) a výklad základních číslovek v nominativu. Ve 3. lekci se začínají objevovat adjektiva v nominativu (*3. lekce str. 47 – Nový, hezký, ale drahý.*). Pozvolna se začíná objevovat u substantiv akuzativ singuláru, důvodem může být, že nominativ a akuzativ mají u mužských jmen neživotný stejnou formu. Většinou je akuzativ používán po slovese *mít* (*3. lekce str. 50 – Tomáš má hezké tričko.*). Následují osobní zájmena v dativu singuláru (*3. lekce str. 50 – Evo, líbí se ti Praha? Líbí se vám?*). Následuje krátké zmínění o substantivech v instrumentálu singuláru ve spojení, která se týkající vyjádření prostředku (*4. lekce str. 64 – Do práce jezdí autobusem a metrem.*). V 5. lekci se probírá genitiv číslovek (*5. lekce str. 79 – Zítra bude druhého října.*). V následující lekci se

začínají vyskytovat zájmena v akuzativu (6. lekce str. 99 – *Co si dáte? Nechceš ještě něco?*).

Celkově nás tato učebnice nás zaujala svou grafickou stránkou. Gramatika je zvýrazněna v červenooranžových rámečcích. Probírané jevy a koncovky jsou zvýrazňovány červenou barvou. Oproti gramatice je slovní zásoba zobrazována v rámečcích zelených. V zadní části učebnice můžeme nalézt přehled probírané gramatiky, ve kterém jsou opět barevné tabulky. Cvičení jsou konstruována tak, aby se vždy procvičila probíraná látka a bylo využito všech řečových dovedností. Učebnice je plná barevných i černobílých obrázků, které ilustrují danou situaci. Dialogy jsou zaměřeny na každodenní komunikační situace, nenajdeme zde jen bezvýznamné a mnohdy i nepoužitelné fráze. V této učebnici nenajdeme žádný zprostředkující jazyk. Tento fakt může být výhodou, protože učebnice se hodí pro všechny uživatele bez ohledu na jejich mateřský jazyk.

4.2 BASIC CZECH III – ANA ADAMOVIČOVÁ, MILAN HRDLIČKA³

Jedná se již o třetí díl knižní série, proto již u studentů očekáváme jisté zkušenosti, znalosti a orientaci v problematice. Deklinace se začíná probírat **dativu plurálu**. V učebnici se vyskytují tvary substantiv v nominativu a to u maskulin, feminin a neuter a dále jsou skloňovány. Tvary jmen jsou uspořádány do tabulky, na konci vždy najdeme danou koncovku. Pod tabulkou je upozorněno na výjimky, ke kterým při skloňování dochází. V další tabulce jsou skloňovány ukazovací zájmena, zájmena přivlastňovací a adjektiva tvrdá a měkká. Poté následují cvičení, aby si studenti mohli procvičit dativu plurálu. Následuje seznam prepozic, které se s dativem pojí. Vždy jsou uvedeny příklady (14. lekce str. 22 – *Vzhledem k nedostatku času jsem tu práci neudělal*). Opět následují cvičení na procvičení látky. V 15. lekci se probírá **lokál plurálu**. Stejně jako u dativu se zde objevují tvary substantiv v nominativu a lokálu u substantiv rodu mužského, ženského a středního. Opět se zde nacházejí výjimky, na které by si studenti měli dát pozor. Stejně jako u předchozího jevu se zde vyskytuje skloňování ukazovacích zájmen, zájmen

³ Příloha č. 3

přivlastňovacích a adjektiv tvrdých a měkkých. Na procvičení látky zde najdeme velké množství cvičení. Hned v této lekci se začíná probírat **instrumentál plurálu**. Výklad látky probíhá stejně jako u dativu plurálu a lokálu plurálu. Další podkapitola, která se v lekci nachází je pojení prepozic s lokálem a akuzativem. Vždy je uvedena předložka a její užití v daném pádě (*Je zamilovaný po uši. X Stýská se mi po kamarádech.*) Následují předložky s instrumentálem a akuzativem (*Křeslo umístíme mezi stůl a okno. X Křeslo mezi stolem a oknem.*). Látku je možno procvičit v následujících cvičeních, kde se doplňují probrané předložky. Ještě v této kapitole je probrána deklinace **základních číslovek** dva/dvě, oba/obě, tři, čtyři, pět. V 16. lekci se studenti seznamují s deklinací substantiv cizího původu. Nacházíme zde přehled tvarů **cizích substantiv** v rodě mužském životném (génus), v rodě mužském neživotném (cyklus), v rodě ženském (idea), v rodě středním (muzeum, centrum, téma). U každého skloňování se objevují další slova, která mají stejnou deklinaci. Jako další probíranou látku můžeme v učebnici najít substantiva, která se skloňují stejně jako adjektiva tvrdá a měkká. Jako příklady jsou uvedena maskulina (vrátný, mluvčí), femininum (dovolená) a neutrum (školné). V 17. lekci se neprobírá žádná nová látka týkající se deklinace. V lekci číslo 18. je vysvětlována problematika **posesivních adjektiv**. Autoři učebnic užívají vzorů Karel a babička. Deklinace je uvedena ve všech třech rodech. Za tabulkou jsou vysvětleny výjimky, ke kterým během skloňování různých jmen dochází. Následně je probráno zájmeno svůj, deklinace tohoto zájmena zahrnuje jak formu singuláru tak plurálu ve všech pádech. Poslední látka, která se v učebnici probírá, se vztahuje k zájmenům. Nacházíme zde tabulky skloňování **zájmen** (jenž, jehož, jejichž, jejíž, tentýž a samý). Po každém výkladu je několik cvičení na procvičení.

Při prvním prohlédnutí kniha svou grafikou nijak zvláště nezaujme. Každý díl této série je specifikován do jiné barvy, která vždy celou knihu provází. V celé učebnici můžeme najít pár demonstrativních černobílých obrázků. Paradigmata jsou vždy v modré tabulce a koncovky jsou tučně zvýrazněny. Probírané jevy jsou zasazeny do příkladů, aby uživatelé lépe pochopili probíranou látku. Dále následují cvičení, aby si mohli látku procvičit. Zprostředkujícím jazykem v této učebnici je angličtina. Za každou lekci následuje česko-anglický slovník. Výhodou této knihy je, že na konci můžeme najít klíč ke cvičením. Učebnice postrádá cvičení na poslech.

4.3 ČEŠTINA EXPRES – LÍDA HOLÁ, PAVLA BOŘILOVÁ⁴

U substantiv se tato učebnice zabývá skloňováním šesti pádů a to pouze v singuláru. Vysvětluje užití **nominativu** (*To je Václav Havel. Je učitelka.*). U **genitivu** je probíráno s jakými předložkami se pojí. Jedná se o genitiv po předložce z, vedle, od/do, u (*Paolo je z Itálie. Banka je vedle kavárny. Festival JEDEN SVĚT od 3. srpna do 15. srpna. Byla jsem u kamarádky.*). V této učebnici není **dativ** probírán. **Akuzativ** je zde spíše jen zmíněný, obzvláště srovnáme-li tuto učebnici s učebnicí prvně probíranou (*Dám si černý čaj.*) Dalším probíraným pádem v této knize je **vokativ**, i tento pád je zmíněn jen okrajově (*Ahoj, Dano!*). **Lokál** je v této učebnici spojen s předložkami v/ve a na (*Dopoledne jsem byla ve škole. Večer jsem byla na návštěvě.*) Poslední pád, který se v této učebnici vyskytuje je **instrumentál**. Vyjadřuje se zde jako vyjádření prostředku (*Musíme jet čtyři stanice autobusem.*).

Autorky učebnice probírají následující deklinaci adjektiv. Zmiňují se o nominativu singuláru u **adjektiv tvrdých** (*Ten dobrý čaj.*) a **adjektiv měkkých** (*Ta kvalitní káva.*). Žádné další skloňování adjektiv v této učebnici není probráno.

Skloňování zájmen je v této učebnici zaměřeno na pouze na **zájmena osobní a přivlastňovací**. Je zde vysvětlena forma nominativu singuláru (*A tohle je moje nejlepší kamarádka.*).

U deklinace číslovek jsou probrány pouze **základní číslovky** v nominativu (*Mobil stojí 2950 korun.*).

I tato učebnice probírá deklinaci po pádech. Můžeme v ní najít formy šesti pádů v singuláru, ale rejstřík uvádí, že se zde probírá pouze nominativ, akuzativ a lokál. Jako první se probírá nominativ singuláru u podstatných jmen (*1. lekce str. 6 – To je Pražský Hrad.*). Poté následuje seznámení studenta s genitivem (*1. lekce str. 7 – Lori je z Německa.*). V dalším výkladu následuje seznámení se základními číslovkami do deseti (*1. lekce str. 10 – Zdeněk Horák má telefon 7.*) a je zde naznačen vokativ (*1. lekce str. 10 – A, dobrý den, pane Maláte!*). Instrumentál je naznačen při vyjádření prostředku (*2. lekce str. 15 – Musíte jít pěšky a pak jet tři zastávky metrem.*). Následuje výklad dalších základních

⁴ Příloha č. 4

číslovek, tentokrát od deseti do sta (3. lekce str. 18 – *Durychova 117.*). Další probranou látkou jsou adjektiva v nominativu singuláru. Jedná se o adjektiva tvrdá a měkká (4. lekce str. 23 – *To dobré pivo. Ten kvalitní čaj.*). Následujícím probíraným pádem je akuzativ (4. lekce str. 24 – *Dám si maďarský guláš a knedlíky.*). Ihned následuje probrání dalších základních číslovek (4. lekce str. 26 – *Sleva 520.*). Dále autorky probírají přivlastňovací zájmena v nominativu (5. lekce str. 30 – *Jak se jmenuje vaše babička?*). Posledním probíraným jevem je lokál singuláru. Lokál je spojován s předložkami v a na (7. lekce str. 54 – *Byla jsem v restaurace a na obědě.*).

Tato učebnice je už na první pohled plná obrázků, obzvláště pak fotografií. Fotografie dobře znázorňují určité situace a předměty, vše vypadá velmi autenticky. Celou učebnici doprovází kreslený komiks. Můžeme zde najít hodně barevných rámečků, které obsahují základní učivo. Důležité věci jsou tučně či barevně zvýrazněny. Cvičení jsou natěsnaná jedno za druhým, i když je kniha rozdělena na učebnici a pracovní sešit. Uživatel se může občas ztrácet. Gramatika je zde značně zjednodušena, v paradigmatech není užíváno všech pádů. Učebnice rozvíjí všechny řečové dovednosti, zejména poslech a mluvení. V učebnici nenajdeme žádný zprostředkovací jazyk, ale na trhu jsou k dostání různé jazykové mutace (anglická, německá a ruská). Výhodou je, že lze knihu využít pro jakéhokoli uživatele, ale zároveň jsou k dispozici i již zmíněné jazykové mutace, které mohou být užitečné vyučujícím i studentům.

4.4 COMMUNICATIVE CZECH – IVANA REŠKOVÁ, MAGDALENA PINTAROVÁ⁵

Tato učebnice již předpokládá jisté znalosti problematiky (není určena začátečníkům), proto začíná výklad deklinace **dativem plurálu**. V prvních dvou lekcích je opakováno učivo týkající se pádů v singuláru a ve třetí lekci se objevuje již zmíněný dativ. Dativ je vysvětlen u substantiv, adjektiv, zájmen a číslovek. Deklinace je uvedena v tabulkách a je vykládána ve všech vzorech. (3. lekce str. 39 – *Blahopřeju rodičům k svátku. Díky českým učitelům jsem konečně porozuměl české gramatice. Petr telefonoval*

⁵ Příloha č. 5

mým třem přátelům.). Následuje probírání **lokálu plurálu**. Deklinace je opět vysvětlena u substantiv, adjektiv, zájmen i číslovek. Pro přehled tvarů je opět použita tabulka a všechny vzory. Je zde vysvětlena změna týkající se maskulin substantiv zakončených na -h, -ch, -k, -g, místo koncovky -ech se užívá koncovky -ích (*o hroších, o bozích*). Změna dochází i u neuter substantiv zakončených na -ho, -cho, -ko, -ro, místo koncovky -ech se užívá koncovky -ách. (4. lekce str. 49 – *Chcete mluvit o dětech? Líbí se mi muži v klasických oblecích. Mluvil o jeho čtyřech dětech.*) V lekci je také probírána deklinace substantiv typu „turista, průvodce“. V následující lekci je probírán **instrumentál plurálu**. Opět se jedná o deklinaci substantiv, adjektiv, zájmen a číslovek ve formě tabulky. U substantiv jsou uvedeny příklady pro všechny vzory rodu mužského, ženského i středního. (5. lekce str. 64 – *Kundera je známý dobrými romány. Cestoval jsem s mými rodiči.*) V lekci jsou dále uvedeny tabulky s deklinací číslovek dva, oba, tři a čtyři. Je zde vysvětlena deklinace číslovek 5-99, které mají pouze dva tvary, shodný tvar pro nominativ a akuzativ a jednotnou formu pro ostatní pády. Sto je skloňováno podle středního vzoru město a tisíc podle vzoru pokoj. Další probíranou látkou věnující se deklinaci je skloňování posesivních adjektiv. Tato problematika je vyložena v 6. lekci. Nacházíme zde tabulku, kde jsou uvedeny příklady přídatných jmen přivlastňovacích ve všech pádech v singuláru i plurálu maskulina animata, inanimata, feminina i neutra. (6. lekce str. 82 – *Rád mluvím s Petrovým kamarádem. Líbí se mi Picassovy obrazy. To je Husova ulice. Rozbil sousedovo okno.*) V závěru šesté kapitoly je uvedena deklinace substantiv cizího původu. Nacházíme zde přehled tvarů cizích substantiv v rodě mužském životném (*génium*), v rodě mužském neživotném (*cyklus, humanismus*), v rodě ženském (*idea*), v rodě středním (*muzeum, centrum, drama*) a slova se shodnou deklinací jako tato modelová slova. V závěru učebnice je uveden přehled české deklinace substantiv v rodě mužském životném (pro vzory *student, muž, předseda, průvodce, génium*), v rodě mužském neživotném (pro vzory *sešit, pokoj, cyklus*), v rodě ženském (pro vzory *žena, židle, skříň, místnost, idea*) a v rodě středním (pro vzory *město, moře, kuře, náměstí, muzeum, drama*). Následuje deklinace adjektiv tvrdých (podle vzoru *český*) a měkkých (podle vzoru *moderní*) a přivlastňovacích (podle vzorů *bratrův* a *Evin*). Dále je zmíněna deklinace zájmen, která je rozdělena na deklinaci zájmen osobních, ukazovacích, přivlastňovacích a tázacích. Deklinace číslovek zahrnuje pouze číslovky základní (*dvě, tři, čtyři, pět*). Autorky využívají netypické vzory pro skloňování, které studenti lépe využijí v běžné komunikaci.

Celá učebnice je jen černobílá. Obsahuje černobílé obrázky i fotografie. Obrázky jsou většinou vtipné, ale svým černobílým vzhledem nikoho nezaujmu. Gramatika je vždy znázorněna v šedivých rámečcích. Důležité jevy jsou tučně zvýrazněny či podtrženy. Uživatelé si zde mohou procvičit všechny řečové dovednosti. Zprostředkovacím jazykem v této učebnici je angličtina, ale nehraje dominantní roli. Každá instrukce ke cvičením je anglicky i česky. Za každou lekcí následuje česko-anglický slovníček.

5 LINGVODIDAKTICKÁ DOPORUČENÍ

V této části bakalářské práce se budeme věnovat lingvodidaktickým doporučením. Tato doporučení by měla sloužit zahraničním studentům, kteří studují český jazyk jako jazyk cizí.

Hendrich ve své publikaci uvádí, že: *„Jedním z důležitých hledisek modernizace cizojazyčného vyučování je systematická práce s didaktickými materiálními prostředky, resp. s jejich souborem, tj. s učebnicí a s příslušnými textovými, zvukovými, obrazovými či grafickými a předmětovými pomůckami. Systematickou prací rozumíme promyšlené, pravidelné, správně časované i dávkované zapojování vhodných pomůcek do cílevědomě řízeného vyučovacího procesu jak v jednotlivých vyučovacích hodinách, tak v průběhu celého trvání výuky. Pravidelná aplikace pomůcek nesmí však vést ke stereotypnímu, jednotvárnému rázu vyučování, neboť sebedokonalejší technická pomůcka může rychle zevšednět a působit i útlumově, obdobně jako monotónní verbální projev učitelův.“* (Hendrich a kol., 1988, str. 396)

Téma české deklinace je pro studenty obtížné. Tuto obtížnost způsobují různé typy deklinace, velká spousta paradigmat a výjimek. V některých učebnicích nenacházíme celistvý popis české deklinace a není zde věnován dostatečný prostor k procvičení probíraných jevů.

Konkrétní doporučení týkající se české deklinace:

Výklad pádů by měl začínat od pádů, které jsou často užívané (tj. především nominativ, akuzativ, genitiv). Pády, které nejsou využívány tak často, by se měly vyučovat až později (jedná se například o instrumentál).

Co se týče jednotného a množného čísla u deklinace. Výhodou by mohlo být probírat najednou singulár i plurál. Studenti mnohdy v běžné komunikaci potřebují vyjádřit pluralitu, ale z vyučování mohou znát jen tvary v singuláru. Proto není příliš vhodné se tomuto problému vyhýbat.

Domníváme se, že nový pád by se měl začít probírat až poté, co se dostatečně procvičí probíraná látka. Studenti by neměli být zahlceni paradigmaty, aby látku stačili vstřebat a zapamatovat si jí.

Probraná učební látka by se měla více procvičovat. Některé učebnice obsahují jen pár cvičení, která si jsou velmi podobná a student si jen stěží daný jev kvalitně procvičí. Student by si měl rád otevřít učebnici s tím, že si procvičí jazyk a jako bonus k tomu, mu cvičení zpříjemní danou chvíli. Cvičení by měla být užitečná, zábavná a pestrá.

V modelových větách, ale i ve větách vyskytujících se v různých textech a cvičeních, by se měla objevovat slova, která studenti využijí v praktickém životě. V některých učebnicích je zajímavé, že jako vzory nejsou uváděny klasické vzory, které znají děti na základních školách, ale slova, která se dají častěji využít. Např. u substantiv rodu mužského neživotného je uveden vzor *pokoj* místo *stroj*, u feminin je uveden vzor *židle* místo *růže*. U adjektiv měkkých můžeme najít vzor *kvalitní* místo *jarní*.

Můžeme si položit otázku, zda v učebnicích češtiny pro cizince prezentovat deklinaci horizontálně nebo vertikálně. Bezesporu každá koncepce má své výhody i nevýhody. Proto by bylo optimální rozumnou měrou využít obou dvou koncepcí. Cizinci by měli mít ponětí o celostním skloňování, aby si lépe dokázali představit systém. Samozřejmostí je, že na ně učitel nemůže nahrnout veškeré skloňování najednou, proto by měli být seznámeni i se skloňováním po jednotlivých pádech.

Učitelé by měli využívat více způsobů učení české deklinace. Ve třídách se vyskytují studenti, kteří spadají pod různé typy, proto by nebylo dobré využívat např. jen akustického způsobu. Někdy by se mohla paradigmatata přeríkávat nahlas, protože lidé s auditivním způsobem učení se si takto lépe zapamatují látku. Pro studenty, kteří spadají pod typ vizuální, by se mohla paradigmatata vypisovat barevně na tabuli, dále by se mohli vytvářet různé barevné tabulky. Ve třídách by mohly na stěnách viset přehledy deklinace, aby je studenti měli stále na očích.

6 ZÁVĚR

V bakalářské práci jsme pojednali o češtině jako cizím jazyku a o typech učení se. Práci jsme rozdělili do čtyř částí. V prvním, teoretickém bloku práce jsme se nejprve zabývali popisem nabývání jazykového kódu a vymezením pojmů učení, styl, kognitivní styly a styly učení se.

Ve druhé části, která má praktický charakter, jsme sestavili dotazník. V dotazníkovém šetření jsme zjistili, jaké převládají u studentů učební typy a jak se cizojazyční studenti učí české deklinaci. Dotazník byl rozdán studentům bohemistiky na Ústavu bohemistických studií Filozofické fakulty Karlovy univerzity v Praze. Celkem se výzkumu zúčastnilo 51 studentů. Zjistili jsme, že nejrozšířenějším učebním typem je kombinace více typů. Studenti si ve velké části nemyslí, že by u nich převažoval jen jeden jediný dominantní typ. Při zkoumání, zda-li si studenti vypisují paradigmat, jsme dospěli k zajímavému výsledku. Muži, kteří si paradigmat vypisují, jsou neslovanského původu a muži nevypisující si paradigmat jsou původu slovanského. Kdežto u žen je to přesně naopak. Paradigmat si většinou vypisují ty ženy, které jsou původu slovanského a ty původu neslovanského si je nevypisují.

V další části práce jsme se zabývali rozborem učebnic češtiny pro cizince se zřetelem k prezentaci české deklinace. Zkoumali jsme jen čtyři učebnice, proto jsou naše závěry platné jen omezeně. Domníváme se však, že učebnice probírají deklinaci z tzv. horizontálního pohledu, podle kterého se pády prezentují zvlášť. Vhodné by bylo, aby byli studenti seznámeni i s pohledem vertikálním a udělali si představu o tom, jak funguje celý systém.

V poslední části této práce jsme se pokusili stanovit lingvodidaktická doporučení. Tato doporučení by měla pomoci učitelům i studentům při učení se české deklinaci.

Tato práce nám pomohla utřídit si poznatky o prezentaci české deklinace v učebnicích češtiny pro cizince. Tato oblast je pro cizince značně obtížná, protože český jazyk má různé typy deklinace, paradigmat i výjimek. Díky této práci jsme pomoci

formulování lingvodidaktických doporučení utřídili zásady, o kterých se domníváme, že by bylo vhodné se jimi při prezentování deklinace zabývat.

SEZNAM LITERATURY

- ČERMÁK, Fr.: *Jazyk a jazykověda*. Praha: Karolinum, 2007.
- HRDLIČKA, M.: *Kapitoly o češtině jako cizím jazyku*. Plzeň: Fakulta pedagogická, 2010.
- HRDLIČKA, M.: *Gramatika a výuka češtiny jako cizího jazyka*. Praha: Karolinum, 2009.
- MAREŠ, J.: *Styly učení žáků a studentů*. Praha: Portál, 1998.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001.
- SOVÁK, M.: *Učení nemusí být mučení*. Praha: SPN, 1990.
- ČERNÝ, J.: *Malé dějiny lingvistiky*. Praha: Portál, 2005.
- CVEJNOVÁ, J.: *Česky prosím*. Praha: Karolinum, 2008.
- ADAMOVIČOVÁ, A., HRDLIČKA, M.: *Basic Czech III*. Praha: Karolinum, 2010.
- HOLÁ, L., BOŘILOVÁ, P.: *Čeština Expres I*. Praha: Akropolis, 2010.
- REŠKOVÁ, I., PINTAROVÁ, M.: *Communicative Czech*. Praha: PhDr. Ivana Rešková, 2004.
- HENDRICH, J. a kol.: *Didaktika cizích jazyků*. Praha: SPN, 1988.
- HAUSENBLAS, K.: *Učební styl v soustavě funkčních stylů*. *Naše řeč*, 1972, ročník 55, číslo 2 – 3.

RESUMÉ

The purpose of the thesis is to analyse types of learning and Czech as a foreign language (with respect to the presentation of Czech declension).

This work is divided into four parts. The theoretical part includes ways of acquiring language code and terms like cognitive styles and learning styles. Second part of my thesis involves evaluation of questionnaire. The questionnaire was distributed to foreign students of Bohemistic. The next part contains evaluation of selected textbooks of the Czech language for foreigners. The main focus is related to declension. At the end of the work we tried to give some pedagogical recommendation.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1

DOTAZNÍK

Vážená respondentko, vážený respondente,

jsem studentkou ZČU v Plzni a v rámci své bakalářské práce provádím dotazníkové šetření. Cílem je zjistit typy učení se české deklinace u cizojazyčných studentů.

Předem děkuji za Váš čas a ochotu.

Pokyny k vyplnění:

Vždy vyberte pouze jednu z nabízených možností a tu označte. Pokud zaškrtnete pole „jiné“ - napište svou vlastní odpověď.

- 1.) Vaše pohlaví?
 - a) muž
 - b) žena

- 2.) Do jaké jazykové větve patří Váš mateřský jazyk?
 - a) slovanské jazyky
 - b) románské jazyky
 - c) germánské jazyky
 - d) jiné.....

- 3.) Při učení preferujete?
- a) ticho
 - b) hudební kulisu
 - c) přeřikávání si učiva nahlas
- 4.) Jaký učební typ Vám vyhovuje?
- a) vizuální (zrakový)
 - b) auditivní (sluchový)
 - c) kinestetický (pohybový)
 - d) kombinace více typů
- 5.) Vyhovuje Vám učit se:
- a) sám
 - b) ve dvojici
 - c) ve skupině
- 6.) Jaké pomůcky při učení využíváte?
- a) papír
 - b) počítač, internet
 - c) jiné.....
- 7.) Vypisujete si deklinační paradigmata na zvláštní papír?
- a) ano
 - b) ne
- 8.) Zvýrazňujete si paradigmata?
- a) ano
 - b) občas
 - c) ne

- 9.) Považujete českou deklinaci za obtížnou?
- a) ano
 - b) ne
- 10.) Zasadujete konkrétní paradigmata do vět nebo větných spojení?
- a) ano
 - b) občas
 - c) ne

A. Co se děje? Hoří! / Co se stalo? Měl/a jsem nehodu.**2. Řekněte, co se děje.****Model:** *Žárovka nesvítí.* → *Žárovka nesvítí.*

1. V domě naproti hořelo.
2. Netekla voda.
3. Nešel plyn.
4. Sporák nefungoval.
5. Venku přšelo.
6. Neměl jsem peníze na benzin.
7. Auto nejelo.
8. U nádraží byla nehoda.
9. Hledala tě policie.
10. Vlák měl zpoždění.

3. Doplňte, proč se to stalo. Hledejte logické vysvětlení.**Model:** *Nemohl jet autobusem.* → *Ztratil jízdenku.*

1. Nemohl jít na večeri.
2. Musel zavolat hasiče.
3. Napsal špatně test z češtiny.
4. Platil pokutu.
5. Přišel pozdě domů.
6. Nemohla prát.
7. Nešli do divadla.
8. Monika neuklidila v ložnici.
9. V sobotu Královi nebyli na chatě.
10. Nemohli jsme sedět vpředu.
11. Vlasta si neobjednala maso.

GRAMATIKA**Předložky v / na + lokál (forma substantiva)
Otázka „kde?“**

**Kde je Adam? V Praze.
Kde je Eva? Na Moravě.**

Maskulinum	Femininum	Neutrum
l, s, z + e v kostele, v lese, na obraze p, m, v, d, t, n + ě ve sklepě, v domě, v Přerově, na hradě, na výletě, v Kolíně k, h, r + u ve vlaku, na jihu, na severu	la → le, za → ze ve škole, v menze pa, ba, ma, va, da, ta, na → pě, bě, mě, vě, dě, tě, ně v Evropě, na chodbě, v Límě, v Ostravě, na zahradě, na chatě, v koupelně ka → ce v bance ha → ze v Praze cha → še ve sprše ra → ře v opeře	lo → le v letadle, na zrcadle to, no → tě, ně v autě, na okně ko → ku na Slovensku
ž, š, ř, č, c, j + i v pokoji, na gauči	e → i v restauraci, na ulici konsonant + i v tramvaji, v posteli	e/ě → i na parkovišti, na letišti v moři
Pozor na mezinárodní slova! v hotelu, ve Vietnamu		í → ť v kadeřnictví, na nádraží

14 DATIV PLURÁLU THE DATIVE PLURAL

		<i>Nom. sg./pl.</i>	<i>Dativ pl.:</i> Vše nejlepší k / Jdeme k...		
M	<i>hard</i>	svátek	svátkům	-ŮM	
M	<i>soft</i>	Vánoce ¹ , Velikonoce ¹	Vánocům, Velikonocům		
N	-o	auto	autům		
		-K-um	centrum, vízum	centrům, vízům	
F	-a	narozeniny ¹	narozeninám	-ÁM	
F	-st	místnost + věc, děti	místnostem, věcem, dětem	-EM	
F	-e	židle	židlím	-ÍM	
	-cons.	kolej	kolejím		
N	-e	moře	mořím		
N	-í	nádraží	nádražím		
N	-V-um	jubileum, stipendium	jubileím, stipendiím		

- >> dům -Ů > -O → k domům
 peníze -Í > -Ě → k penězům
 svátek >⊗ → k svátkům
 věci, děti, lidi → věcem, dětem, lidem !!!

M + F + N	TEN svetr	k těm svetrům, sukním, sakům	TĚM
	TA sukně		
	TO sako		
	můj hezký	k mým , tvým hezkým	-ÝM
	tvoje hezká		
	moje hezké		
	její moderní	k jejím moderním	-ÍM
	náš, vaše	k našim , vašim	-IM

¹ Some Czech words have only a plural form. See p. 23

7. Čtete. Rozumíte? Všimněte si koncovek.

Ten černý čaj je dobrý a kvalitní.

Ta černá káva je dobrá a kvalitní.

To černé pivo je dobré a kvalitní.

Dazyk pod lupou: Nominativ singuláru

Doplňte další substantiva. Označte, co je typická koncovka pro substantiva (maskulina, feminina a neutra): konzontan, -a, nebo -o?

	pronomen	-ý adjektivum	-í adjektivum	substantivum	
Maskulinum	ten	dobrý	kvalitní	čaj,	konzontan, -a, -o
Femininum	ta	dobrá	kvalitní	káva,	konzontan, -a, -o
Neutrum	to	dobré	kvalitní	pivo,	konzontan, -a, -o

POZOR: rýže = femininum, kuře = neutrum

Všimněte si: -y/-i jsou typické pro nominativ plurálu. Například: Ty knedlíky jsou dobré a kvalitní.

> Příloha ČE1, strana 20, bod 3.1

8. Co říkáte, když ukazujete na jídlo? Doplňte ten, ta, to.

Například: ten čokoládový dort

1. _____ pomerančový džus	7. _____ perlivá voda
2. _____ česneková polévka	8. _____ hovězí maso
3. _____ zelený čaj	9. _____ vanilková zmrzlina
4. _____ bramborová polévka	10. _____ červené víno
5. _____ gulášová polévka	11. _____ smažený řízek
6. _____ smažený sýr	12. _____ bramborový salát

9. Co říkáte, když je jídlo dobré? Doplňte podle modelu.

Například: Ten čokoládový dort je dobrý a kvalitní.

- _____ perlivá voda je _____.
- _____ vepřové maso je _____.
- _____ vanilková zmrzlina je _____.
- _____ bílé víno je _____.
- _____ zeleninový salát je _____.
- _____ gulášová polévka je _____.

10. Pracujte s jídelním lístkem. Tvořte další věty jako ve cvičení 9.

11. Co asi říkají?

12. Doplňte jaký, jaká, jaké.

- _____ je ten čaj? Zelený nebo černý? – Černý.
- _____ je ta voda? Perlivá nebo neperlivá? – Perlivá.
- _____ je to pivo? Světlé nebo černé? – Světlé.
- _____ je ta zmrzlina? Čokoládová nebo vanilková? – Čokoládová.
- _____ je ten salát? Šopský nebo rajčatový? – Rajčatový.
- _____ je to maso? Vepřové nebo hovězí? – Hovězí.

POZOR:

Co je to? – To je čaj.

×

Jaký je ten čaj? – Černý.

> Příloha ČE1, strana 20, bod 3.2

Instrumentál plurálu (The Instrumental plural)

GRAMATIKA A

zaujal mě podobnými zájmy, váza se třemi bílými růžemi

Zájmena, číslovky, adjektiva

M, F, N

ten, ta, to	TĚMI	dva	DVĚMA	můj, moje	MÝMI	český,-á,-é	ČESKÝMI
		tři	TŘEMI	tvůj, tvoje	TVÝMI	moderní	MODERNÍMI
		čtyři	ČTYŘMI	jeho	JEHO		
		pět	PĚTI	její	JEJÍMI		
				náš, naše	NAŠIMI		
				váš, vaše	VAŠIMI		
				jejich	JEJICH		

Substantiva

M		F		N	
student	STUDENTY -Y	žena	ŽENAMI -AMI	město	MĚSTY -Y
slovník	SLOVNÍKY -Y	židle	ŽIDLEMI -EMI	moře	MOŘI -I
muž	MUŽI -I	skříň	SKŘÍNĚMI -ĚMI/-EMI	náměstí	NÁMĚSTÍMI -ÍMI
pokoj	POKOJI -I	kolej	KOLEJEMI		
		místnost	MÍSTNOSTMI -MI		

CVIČENÍ A

1 a) Dejte substantiva do správných forem (Put the nouns into the correct form):

Rád se seznamuju s/se -

lidí, země, památky, města, učitelé, děti, informace, spisovatelé, knihy, režiséři, obchodníci, noviny, spolužáci, skladatelé, turisté, průvodci, herci, návštěvníci, hosté, fotbalisté, klavíristé

b) Spojte substantiva s adjektivy (Complete the nouns above with the following adjectives):

nejistý, jižní, historický, český, staromódní, zvědavý, aktuální, ruský, současný, italský, seriózní, nový, lehkomyšlný, známý, zahraniční, chytrý, slavný, zajímavý, milý, úspěšný, populární

2 a) Dejte substantiva do správných forem (Put the nouns into the correct form):

Mluvil jsem s/se -

přátelé, rodiče, profesori, lékaři, inženýři, Angličanky, studenti, redaktorky, herečky, ekologové, bratři, průvodci, sekretářky, knihovnice, děti, lidi, zpěváci, sestřenice, spolužáci

b) Spojte substantiva s adjektivy a zájmeny (Complete the nouns above with the following adjectives and pronouns):

spolehlivý, jejich starostlivý, skromný, obětavý, pracovitý, přátelský, pilný, odpovědný, ctižádostivý, známý, upřímný, důkladný, náš, trpělivý, váš zvědavý, nějaký cizí, slavný, jejich, můj